סימן ז

אבֵל בקריאת התורה ובעליה לתורה בימי השבעה

אבֵל אסור בלימוד תורה בשבעת ימי אבלו [כפי שיבואר], ומתוך כך צ"ע בנדונים דלהלן:

[א] האם הוא מחוייב **בקריאת התורה** - נפקא מינה, במנין מצומצם המושלם על ידי האבל. שהרי רק אם הוא מחוייב בקריאת התורה, ניתן לצרפו למנין.

[ב] האם אבל רשאי **לקרוא בתורה**. ובכלל זה, מה הדין כאשר האבל משמש כבעל קורא קבוע בבית הכנסת, וכעת הוא הבעל קורא היחיד בבית הכנסת - האם רשאי לקרוא בתורה בימי השבעה.

[ג] האם רשאי האבל **לעלות לתורה**, ובכלל זה, כאשר הוא הכהן או הלוי היחיד הנמצא במקום, האם מותר להעלותו לתורה.

בתוך הדברים יבואר האם יש הבדל בין קריאת התורה **בשבת** לקריאת התורה **בימי שני וחמישי.**

איסור לימוד תורה לאבֵל בימי השבעה

א. אבֵל אסור בלימוד התורה, כדברי הגמרא במסכת מועד קטן (טו, א) "אבֵל אסור בדברי תורה, מדקאמר רחמנא ליחזקאל [הֶאָנֵק] דום", ועוד אמרו (שם כא, א) "תנו רבנן אלו דברים שאבל אסור בהן... ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס ובאגדות, ואם היו רבים צריכים לו אינו נמנע". וטעם האיסור הוא משום שלימוד התורה משמח, כמבואר ברש"י שם: "ואסור לקרות - כדאמרינן לעיל מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום, והא דאמר (סוכה כה, א) אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין, התם שאר מצות בעלמא, אבל הני אית בהו **שמחה".**

וכן נפסק בטור ובשו"ע (יו"ד סי' שפד סע' א) "אבל אסור לקרות בתורה בנביאים וכתובים, ואסור לשנות במשנה תלמוד הלכות ואגדות. ואם רבים צריכים לו מותר". וכתבו הפרישה (ס"ק א) והש"ך (ס"ק א) "אסור לקרות בתורה, דכתיב (תהלים יט, ט) פקודי ה' ישרים **משמחי** לב". וכמו כן מצינו בשלחן ערוך בהלכות תשעה באב (או"ח סי' תקנד סע' א) בכלל מנהגי **האבלות** על חורבן בית המקדש, ש"אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובאגדות, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב".

בדין לימוד תורה **בשבת** הביא הבית יוסף (יו"ד סימן ת סע' א) שנחלקו רבותינו הראשונים, וז"ל: "כתב המרדכי (מועד קטן סימן תתקו) יש אוסרים תלמוד תורה בשבת דדמי למילי דצנעא [היינו דעת הרא"ש המובאת בטור, שתלמוד תורה נכלל ב"דברים שבצנעא" שאבל אסור בהם בשבת]. אבל ר"י היה מתיר תלמוד תורה בשבת שהיא משמחת את הלב, והוא צריך לשמח עצמו בשבת".

להלכה פסק השו"ע (שם), שאבל אסור בלימוד תורה גם בשבת, וז"ל: "שבת אינו מפסיק אבלות ועולה למנין שבעה, שהרי קצת דיני אבלות נוהגים בו, דהיינו דברים שבצנעא שהם תשמיש המטה ורחיצה, ותלמוד תורה הוי דבר שבצנעא".

לימוד תורה המותר לאבל בימי אבלו

ב. למרות האיסור ללמוד תורה בימי האבל, נפסק בשו"ע (סי' שפד סע' ד) "אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבלות". ודין זה מוזכר גם בשו"ע בהלכות תשעה באב (או"ח סי' תקנד סע' א) "אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ואם יש ביניהם פסוקי נחמה צריך לדלגם".

עוד מובא בהלכות תשעה באב (שם סע' ד) וז"ל: "ומותר לקרות כל **סדר היום** ופרשת הקרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש רבי ישמעאל".

וכתב המשנה ברורה (ס"ק ו-ז) "ומותר לקרות כל סדר היום, דהיינו קריאת שמע וברכותיה וכל מה ששייך לברכת התפלה. ופרשת הקרבנות, דלא גרע כל זה ממה שקורין בתורה ומפטירין בנביא, והכל מפני שהוא **סדר היום**". וכן מובא במשנה ברורה (סי' נא ס"ק א) "יש מקומות שאין אומרים איזהו מקומן בבית האבל מפני שאסור בתלמוד תורה. ואין זה נכון, שכל שהוא **סדר היום** אין בו משום תלמוד תורה לאבל כמו שנפסק בסימן תקנד סע' ד". ומבואר שכל הפסוקים והלימוד השייכים ל"סדר היום", דהיינו לסדר התפילה וברכותיה, אין בהם משום איסור תלמוד תורה לאבל.

מטעם זה הותר לאבל לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום בשבת בלבד, כמבואר בשו"ע בהלכות אבלות (יו"ד סי' ת סע' א) שמותר ל"אבל לחזור הפרשה, כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור, **הוי כקורא את שמע** ומותר". והביאו הדרישה (ס"ק א) והט"ז (ס"ק א) את דברי המהרש"ל, וז"ל: "ובאגודה כתב לאיסור, ונראה להכריע דבחול אסור ובשבת שרי, שהוא זמנו **והוא מחובת היום**".

והקשה ערוך השלחן (סי' ת סע' ו) "בזה שהתירו לחזור הפרשה מפני **שחייב אדם להשלים התורה עם הצבור** והוי כקורא את שמע, לפי זה יש לשאול הא גם תלמוד תורה חייב אדם בכל יום, שהרי היא אחת מהשאלות ליום הדין, קבעת עתים לתורה. אלא צריך לומר דבאבל ליכא חיוב זה, ואם כן גם בהשלמת התורה ליכא באבל, דמאי שנא זה מזה. ועור, דהא ביכולתו להשלים בשבת אחרת". ומתוך כך ביאר ערוך השלחן את פסק השו"ע: "אמנם הכוונה הוא, דמפני שכן דרכו בכל שבת הוי **כסדר התפילה**. וזהו שדקדק לומר דהוי כקורא את שמע".

וכן מובא בספר ציוני הלכה (אבילות עמ' שמב) שהגרי"ש אלישיב קרא שנים מקרא ואחד תרגום בשבת שבתוך השבעה על רעייתו הרבנית ע"ה, וזאת למרות שהשבעה הסתיימה ביום שני לאחר מכן, והיה בידו להשלים את קריאת הפרשה עד רביעי בשבת. וכמו כן בערב שבת פרשת נשא תש"ע, ביום הראשון לאבילותו על פטירת בתו ע"ה, קרא הגרי"ש שנים מקרא ואחד תרגום של פרשה זו, קודם זמן הדלקת נרות ולפני שהתפלל מנחה. וכן פסק גם הגר"ע יוסף בספר חזון עובדיה (אבילות ח"ב עמ' קצט).

עוד מובא בשו"ת חכם צבי (סימן ק) "אשתו של חכם אחד שהיה רגיל לגרוס משניות בעל פה, מתה ביום שני של יום טוב ראשון דפסח, והוריתי לו **שהרשות בידו לחזור על גירסאות משניות השגורות לו** בעל פה בכל המועד כולו". וכדבריו כתב בערוך השלחן (סי' ת סע' ו) "וכן ראיתי לאחד מהגדולים שכתב שמי

שרגיל ללמוד בכל יום ח"י פרקים משניות יכול ללמוד אותם גם בשבת שבימי אבלו (קרבן נתנאל על הרא"ש סימן עה אות נז). ולפי זה אם יש לו שיעור קבוע ללמוד גמרא ופוסקים, גם כן יכול ללמוד באותו שבת, וכן אם הוא רגיל ללמוד בכל שבת סדר הפרשה עם פירוש רש"י גם כן יכול ללמוד".

אולם הגר"ע יוסף בחזון עובדיה (אבילות ח"ב עמ' רו) כתב "הואיל ואסור לעסוק בתורה בשבעת ימי האבל חוץ מסדר היום שבתפילה, גם מי שרגיל תמיד ללמוד "חוק לישראל", תמידין כסדרן, דבר יום ביומו, בימי אבלו לא ילמד, וכן לא ילמד "סדר מעמדות", וכן הלומד פרק משנה בכל יום, אין לו ללמוד משניות בימי אבלו". וביאר טעמו, שלא התירו אלא דבר שהוא **חיוב גמור** לכל אדם, כקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, מה שאין כן **בדבר שאינו חיוב גמור".**

לסיכום: אבל אסור בלימוד תורה, אך רשאי ללמוד ב"דברים הרעים", וכן רשאי לומר את הפסוקים וללמוד את המשניות והברייתות שנקבעו **בסדר התפילה**, ובכלל זה אמירת שנים מקרא ואחד תרגום בשבת. על פי זה נבוא לברר את פרטי דיני האֵבֶל בקריאת התורה ועליה לתורה.

חיוב אבל בקריאת התורה

ג. כתב המחבר בשו"ע (סי' שצג סע' ג) וז"ל: "האֵבֶל אינו יוצא בחול לבית הכנסת, אבל בשבת יוצא. ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לבית הכנסת". ואילו הרמ"א פסק: "ובמדינות אלו נוהגין שאין יוצא אלא בשבת".

בדברי המחבר מפורש שאבל חייב בקריאת התורה, ובטעם הדבר כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן שט, הלכות אבלות וקבורה, אות כח) "כיון שהקריאה היא **מסדר היום**, אין בה משום איסור תלמוד תורה, והוי כפסוקי דזמרה וכיו"ב". וכנראה הדברים מבוססים על מה שכתב המשנה ברורה [הובא לעיל **אות ב**] שמותר לקרוא בתשעה באב את פרשת הקרבנות "דלא גרע כל זה ממה **שקורין בתורה** ומפטירין בנביא, והכל מפני שהוא **סדר היום**".

ובביאור דעת הרמ"א שאסר על אבל לצאת מביתו לבית הכנסת לשמוע קריאת התורה, כתב בשו"ת תשובות והנהגות, בהמשך דבריו: "ויש להסתפק, האם הטעם הוא דמשום קריאת התורה אין מתירים **איסור יציאת האבל מביתו**, אבל אם באמת יש ספר תורה בביתו, מודה הרמ"א דמחוייב בשמיעה. או שהטעם הוא מכיון שיסוד תקנת קריאת התורה בשני וחמישי כדי שלא ישבו שלושה ימים בלי לימוד תורה, והרי אבל אסור בלימוד תורה, על כן האבל פטור ואסור לשמוע הקריאה. ונפקא מינה, האם מצטרפים האבלים להשלים מנין לשמוע קריאת התורה, דמצוי הדבר, שאין עשרה בקריאת התורה רק בצירוף האבלים" [הגר"מ שטרנבוך הוסיף: "וכשבאתי לנחם את הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל בימי אבלו, אמר לי שנסתפק בזה ולא הכריע"].

למעשה פסק בתשובות והנהגות: "דלענין **לשמוע הקריאה** אין לחשוש לאיסור שמיעת דברי תורה, דיכול לסמוך על הצד שאבל חייב בשמיעת קריאת התורה [דהיינו דעת המחבר בשו"ע; וכמדומני שזה המנהג הפשוט]. אבל לענין **להצטרף למנין לקריאת התורה,** כדאי להחמיר לחשוש שאבל פטור מקריאת התורה, וממילא אינו מצטרף להשלים לעשרה. וכל זה רק **לכתחילה**, אבל **מעיקר הדין יש לסמוך על הצד שהאבל חייב בקריאת התורה**, ולצרפו למנין לקריאת התורה".

הנה כי כן למדנו כי לדעת מרן השו"ע אבל חייב בקריאת התורה, ואילו בדעת הרמ"א הסתפקו הגר"ש רוזובסקי והגר"מ שטרנבוך, האם האבל מחוייב בקריאת התורה, או לא. ונפקא מינה אם מצטרף להשלים מנין לקריאת התורה.

אלא שגם בדבריהם עדיין לא מוסבר מדוע לדעת הרמ"א יש הבדל בין **שבת** לימי **שני וחמישי**, ורק בשבת התיר לאבל לצאת לבית הכנסת, וצ"ע.

גם הכרעת התשובות והנהגות אינה מובנת, ממה נפשך, אם אבֵל אינו מצטרף **להשלמת מנין לקריאת התורה**, פירושו של דבר שהוא **פטור מחיוב קריאת התורה,** והיינו בגלל איסור האבל בתלמוד תורה. ואם כך, מדוע הותר לו **לשמוע קריאה**. ופשר חילוק זה בין עצם **חיוב הקריאה** לדין **שמיעת הקריאה**, טעון איפוא ביאור.

ואכן, רבי אליעזר ולדינברג כתב בספרו שו"ת אבן יעקב (סימן נד) "דיש לפסוק דמותר להוציא ספר תורה לקריאה **אפילו כשהרוב או כל העשרה המה אבלים**, וזאת "מכיון שהקריאה בשני וחמישי ובשבת שחרית ומנחה קבועה, **וחובת היום היא**, הרי היא בכלל מה שנקבע **בסדר היום** שלא נאסר לאבל". וכן מובא בספר הליכות שלמה (תפילה פרק יח סע' ט) בשם פסק רבי שלמה זלמן אויערבך. וכן נקט הגר"ע יוסף בספרו חזון עובדיה (אבילות ח"ג עמ' כד) כדבר פשוט, ולא תלה זאת במחלוקת השו"ע והרמ"א.

[יש להוסיף שגם לדעת הרמ"א, כאשר בית הכנסת נמצא באותה חצר שבה בית האבלים, מותרים האבלים לשמוע קריאת התורה, כפי שהורה הגרי"ש אלישיב (ציוני הלכה, אבילות עמ' רפו) "אין בבית האבל ספר תורה, מותר לאבלים לצאת מביתם לבית המדרש לשמוע קריאת התורה, כיון שעדיין השכם בבוקר, וזה נחשב אותה חצר". וטעם הוראתו נתבאר במקורות לתשובה זו (שם), שאף שלדעת הרמ"א אסור לצאת מהבית לקריאת התורה, מכל מקום מאחר והוא באותה חצר, כבר כתב החכמת אדם (מצבת משה ח) שמותר לצאת אפילו לתפילה בציבור, וכל שכן לקריאת התורה].

האם רשאי אבל לעלות לתורה - שיטות הראשונים

ד. כתב הטור (יו"ד סימן שפד סע' ב) וז"ל: "וכתב הרי"ץ גיאת דווקא בשרבים צריכים לו להתלמד [מותר לאבל ללמוד תורה], אבל אם האבל כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא, אסור לקרות, הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו. וכל שכן במקום תלמיד חכם, דרב קרא בכהני. וכתב הרמב"ן, כיון שאין האבל יוצא לבית הכנסת, אין צריך לומר שאינו עומד וקורא, ואין כאן משום דרכי שלום".

ובביאור מחלוקתם כתב הב"ח (שם) "כלומר, אף על גב דכשאין כהן אחר אלא הוא נמי רבים צריכים לו לקרות בתורה ראשון כתקנת חכמים, לא דמי לרבים צריכים לו להתלמד, דהתם כיון דליכא אחר שיעמוד במקומו ללמד, איכא ביטול מצוה. אבל בכהן ליכא ביטול מצוה הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו. והרמב"ן השיב עליו דאין צריך לטעמים אלו, שהרי אין האבל יוצא מפתח ביתו אפילו לבית הכנסת, ואם כן היאך יהא עומד וקורא. דאין לומר דכדי לקיים מצות קריאת בתורה ראשון יצא מביתו לבית הכנסת, דהא אין כאן מצוה אלא תקנה מפני דרכי שלום דלא לייתו לאינצויי, ופשיטא דאינו יוצא מביתו לבית הכנסת כדי לקרוא בתורה ראשון".

לפי דברי הב"ח נחלקו הרי"ץ גיאות והרמב"ן מדוע אין לאבל לעלות לקרוא בתורה, ואפילו כאשר הוא הכהן היחיד. לדעת הרי"ץ גיאות האבל אינו עולה לתורה בשום פנים ואופן. ואין זה דומה לאבל ש"רבים

צריכים לו", שמלמד תורה גם בימי אבלו [שאם לא כן יתבטלו הרבים מלימודם]. כי גם אם לא יעלה האבל לתורה הרי לא תתבטל הקריאה, כי יוכל אחר לעלות במקומו. וכמבואר בגמרא בגיטין (נט, ב) שהכהן עולה ראשון לתורה משום "דרכי שלום", וכאשר נמצא במקום ישראל תלמיד חכם, אז לא נאמרה התקנה שכהן קודם לישראל, כדברי הגמרא במגילה (כב, א) "רב קרא בכהני", דהיינו שרב עלה לתורה בעליה הראשונה ה"שמורה" לכהנים. ואם כן הוא הדין כאשר הכהן אבל, הוא אינו עולה לתורה, ואחר עולה במקומו. ואילו לדעת הרמב"ן, הסיבה לכך שהכהן אינו עולה ראשון לתורה היא משום שלא התירו לו לצאת מפתח ביתו כדי לעלות לתורה.

ואמנם העיר הב"ח שיוצא לפי הרמב"ן, שאם מתקיים מנין לקריאה בתורה בבית האבל, רשאי יהיה האבל לעלות לתורה, כי כמובן אינו צריך לצאת מפתח ביתו. וכמו כן, בשבת, שהתירו לאבל לצאת מפתח ביתו, גם כן יוכל לעלות לתורה לדעת הרמב"ן. ואילו לדעת הרי"ץ גאות, אינו רשאי לעלות לתורה גם בשני מקרים אלו.

מאידך, הביא הב"ח את דעת הגהות מיימוניות (הלכות אבל פ"ד אות ה) שכתב: "וכתב הרב רבנו מאיר [מהר"ם מרוטנבורג] היכא דליכא כהן בבית הכנסת **בשבת** אלא האבל או האונן, יש לקרותו לספר תורה, שלא יראה כנוהג אבלות בפרהסיא. אמנם טוב היה יותר לומר לו מקודם שיצא מבית הכנסת. ור"י אור זרוע פסק לחיובא והתיר לקרותו".

והדרישה (ס"ק ב) הביא את דברי רבינו ירוחם (נתיב כח חלק ב דף רלב) וז"ל: "כהן אבל מאחר שאינו קורא ראשון אלא מפני דרכי שלום אינו עולה לקרות בתורה **בחול** ועולה ישראל, ובשבת מותר לעלות לקרוא כל אדם, אפילו שהוא אבל".

עוד הביא הב"ח את דעת המהרי"ל (הלכות קריאת ספר תורה עמ' קנא; הלכות שמחות סע' יב) שכתב: "אבל קורין [אותו] לתורה בחול, אבל לא בשבת". וכתב הב"ח: "משמע דסבירא ליה דבשבת הוי מילתא דפרהסיא, מה שאין כן בחול כשמתפלל בעשרה בביתו דלא חשיב פרהסיא". כלומר, הב"ח הבין שלדעת המהרי"ל האבל אינו יוצא מפתח ביתו לבית הכנסת בימי השבוע רק בשבת [וכמו שפסק הרמ"א (סימן שצג סע' ג) המובא לעיל **אות ג**]. ולכן כאשר האבל נמצא בשבת בבית הכנסת במעמד ציבור גדול אין להעלותו בפרהסיא משום שזהו "מילתא דפרהסיא", מה שאין כן ביום חול שהוא נמצא בביתו, אין מניעה שיעלה לתורה. ואמנם מכח הבנה זו כתב הב"ח על דברי המהרי"ל: "ולא נראה לי, אלא כל בי עשרה ציבור הוא וחשיב פרהסיא ואין לקרותו לכתחילה, אלא יצא מקודם כמו שכתב הרב ר' מאיר".

גם בשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן שנב) תמה על המהרי"ל: "ואמנם לא ידעתי שום טעם למה יהיה מותר לקרותו בחול כיון שאיננו כהן ואין הציבור צריכים לו, ובאמת הוא דעת יחיד בענין זה, ולא קיימא לן כוותיה בחול".

אולם הפרישה (ס"ק סי' שפד ס"ק ג) הביא את דברי המהרש"ל שכתב בביאור דעת המהרי"ל: "וצריך לחלק, מאחר שהוא [קריאת התורה] **חובת** היום אינו דומה לשונה בתורה", והוסיף בהגהת הפרישה: "והא דבשבת אסור, משום דשם רבים, וצריך שלא להראות שהוא אבל, גם שלא להראות שהוא אינו אבל, אלא שב ואל תעשה עדיף".

*

עלו בידינו חמש שיטות בדין עליה לתורה לכהן אבֵל כאשר אין כהן אחר:

[א] רי"ץ גיאת - אינו עולה לתורה בשום פנים ואופן, ויעלה ישראל במקומו.

[ב] אור זרוע - חייבים להעלותו לתורה.

[ג] רבנו ירוחם - בימי חול הכהן האבל אינו עולה [ויעלה ישראל במקומו], אולם בשבת רשאי האבל לעלות לתורה.

[ד] מהר"ם מרוטנבורג - בשבת רשאי לעלות לתורה, כי אם לא יעלה הרי זה נראה כאילו הוא "נוהג אבלות בפרהסיא". אלא שעדיף שיצא מבית הכנסת בשעה שמעלים לתורה, אבל אם לא יצא ניתן להעלותו לתורה.

[ה] מהרי"ל - בימי החול רשאי לעלות לתורה, מכיון שהוא "חובת היום". ובשבת לא יעלה, כי "שב ואל תעשה" עדיף.

ולכאורה ניתן לבאר את שורש המחלוקת אם כהן אבל עולה לתורה בימי השבעה, בחקירה האם אבל הופקע לגמרי מחיוב תלמוד תורה בימי השבעה, או שהאבל אינו מופקע מלימוד התורה וגם הוא מחוייב בתלמוד תורה, אלא שרבנן תיקנו שחיובו בתלמוד תורה מצטמצם ללימוד דברים מסויימים בימי אבלו [כגון "דברים הרעים" וכיוצא בזה]. ולפי זה, אם האבל מופקע לגמרי מחיוב לימוד התורה, ודאי שגם אינו רשאי לעלות לתורה או לקרוא בתורה. אך אם אינו מופקע מלימוד התורה, וכפי שרואים מכך שחכמים התירו לו ללמוד בדברים הרעים, אם כן יתכן שבמצבים מסויימים חכמים גם התירו לו לעלות לתורה.

*

עוד כתב הטור (סי' ת סע' א) בשם אביו הרא"ש לענין עליה לתורה של אבל בשבת: "ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות, שאם היה נמנע הוי דבר של פרהסיא. ושמעתי שרבינו תם היו קוראים אותו בכל פעם שלישי, ואירע בו אבלות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו, ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבלות הוא נמנע והוי דבר של פרהסיא".

ודין זה נפסק בשו"ע (סי' ת סע' א) וז"ל: "ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות, שאם היה נמנע היה דבר של פרהסיא. ורבינו תם היו קורים אותו בכל פעם שלישי, ואירע בו אבלות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרותו שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבלות הוא נמנע והוי דברים של פרהסיא".

האם רשאי אבל לעלות לתורה - דברי הפוסקים

ה. בעיקר דין עליה לתורה של אבל בימי השבעה, פסק השו"ע (סי' שפד סע' ב) להלכה כדעת הרי"ץ גיאת: "אם האבל כהן ואין בבית הכנסת כהן אחר אסור לו לעלות לקרות בתורה". ומשמע בפשטות, שאין לאבל לעלות לתורה בשום פנים ואופן, בין בימי החול ובין בשבת.

אולם דין זה תמוה, וכפי שכבר העיר הגרי"ד סולובייצ'יק (שיעורי הרב, ענייני תשעה באב, סימן כ) "קיימא לן בשו"ע שמותר לאבל לשמוע קריאת התורה (יו"ד סי' שצג סע' א), אך אסור לו לעלות לתורה (סי' שפד סע' ב), וצ"ע מה בין זה לזה".

ותירץ הגרי"ד: "ונראה שאין איסור לאבל לשמוע קריאת התורה מפני שהוא **חלק מסדר היום**, וכל שהוא מסדר היום לא נכלל באיסור תלמוד תורה, וכמו שכתב הרמב"ן (תורת האדם עמ' רנו) ונפסק להלכה בשו"ע (או"ח סימן תקנד סע' ד). והיינו טעמא מפני שיסוד איסור תלמוד תורה לאבל הוא משום דפקודי ה'

ישרים משמחי לב, וכל שרגיל לעשות מידי יום אינו משמח את הלב כל כך. ומה שאסור לו לאבל **לעלות לתורה**, היינו מפני **שיש איסור מיוחד לאבל ללמד תורה לאחרים**. ואף על פי שרק הקורא בתורה מלמד תורה לאחרים, ובזמן הזה העולה אינו קורא. מכל מקום אף העולה לתורה נקרא בעל קריאה מדין שומע כעונה, וממילא חשיב על פי דין כמלמד תורה לאחרים. ומשום הכי אף דקריאת התורה היא חלק מסדר היום, מכל מקום אין היתר לאבל אלא לשמוע את הקריאה, מפני שזה הוי כלימוד התורה בינו לבין עצמו, אבל לא להיות עולה לתורה, מפני שהוי בכלל לימוד תורה לאחרים".

ולמעשה יסוד הדברים נמצא בדברי הפרישה (סי' ת ס"ק יב) שכתב: "ואף על פי שכבר כתב [הטור; וכן הוא דעת השו"ע] שמותר לחזור הפרשה, מכל מקום לעלות לקרות בתורה ולהוציא הרבים בגלוי ובפומבי סבירא ליה דאסור, ועי' לעיל (ריש סימן שפד) שפסק בית יוסף בחול אסור לעלות ולקרות". כלומר, למרות שיש סברא להתיר לאבל לעלות ולקרוא בתורה משום שזהו "**חובת היום**" [וכפי שביאר לעיל המהרש"ל את דעת המהרי"ל] כשם שמותר לו לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, וכמו שגם מפורש בדעת השו"ע שאבל **חייב בקריאת התורה** [כמבואר לעיל **אות ג**]. מכל מקום סבר מרן השו"ע ששונה דין עליה **לקרוא בתורה**, מעצם החיוב **לשמוע** את הקריאה. וזאת משום ש"לעלות לקרות בתורה **ולהוציא הרבים** בגלוי ובפומבי סבירא ליה דאסור". ודברי הפרישה מבוארים במה שכתב הגרי"ד שבעליה לתורה נחשב העולה כ"מלמד תורה לאחרים", וזה ודאי אסור לאבל בימי השבעה.

דין עליה לתורה של אבל בשבת

ו. בדין זה פסק השו"ע (סי' ת' סע' א) כדעת הטור והרא"ש, וז"ל: "ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות, שאם היה נמנע היה דבר של פרהסיא. ורבינו תם היו קורים אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבלות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו, ואמר כיון שהורגל לקרותו שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבלות הוא נמנע, והוי דברים של פרהסיא".

נמצא כי לדעת מרן השו"ע **לכתחילה אין לקרוא לאבל לתורה לא בחול ולא בשבת**. אך אם קראו לו [בטעות] לתורה, ואם לא יעלה יאמרו הציבור שזהו בגלל שהוא אבל, יש בזה משום "אבלות בפרהסיא" האסורה בשבת. וכן מבואר בספר ערוך השולחן (סי' ת סע' ח) שכתב: "אין לקרות את האבל לעלות לתורה אמנם אם אירע שהש"ץ קראו לעלות לתורה בחול לא יעלה, ובשבת יעלה דאם ימנע את עצמו מזה הוי דבר של פרהסיא".

אולם הרמ"א כתב בחיבורו דרכי משה (סי' ת אות ב) וז"ל: "וכתב הרב רבינו מאיר [מהר"ם מרוטנבורג] היכא דליכא כהן בבית הכנסת בשבת אלא האבל, יש לקרותו לספר תורה שלא יראה כנוהג אבלות בפרהסיא, עכ"ל". ובהגהותיו על השו"ע כתב הרמ"א בסי' ת סע' א, וז"ל: "וכן אם הכהן אבל ואין כהן אחר בבית הכנסת מותר לקרותו, אבל בענין אחר אסור".

והקשה הב"ח (סימן שפד ס"ק ב) "תימה דבסימן ת בדין שבת כתב הרב [הרמ"א] בהגהות שלחן ערוך, דבאין שם כהן אחר אלא הוא מותר לקרותו, וכאן [בסימן שפד] לא כתב כלום". והיינו מאחר ומתבאר בדברי הרמ"א בדין עליה לתורה של אבל בשבת [בסימן ת] שאם אין כהן אחר בבית הכנסת, מותר להעלות לתורה את הכהן האבל, הרי שדעה זו היא בניגוד לדעת הרי"ץ גיאת והשו"ע [בסימן שפד] שגם

כאשר אין כהן אחר, האבל הכהן אינו עולה לתורה. ואם כן תמוה מדוע לא השיג הרמ"א שם [סימן שפד] על דברי השו"ע.

הש"ך (סי' שפד ס"ק ג) השיב על תמיהת הב"ח: "ולא קשה מידי דהכא [בסי' שפד] טעמא דאיסורא דאבל אסור בדברי תורה אתא לאשמועינן ומדין אבילות בשבת לא מיירי, אבל התם [סימן ת] דמיירי בכל הסימן מדין איסור אבילות בשבת קאמר דמותר לעלות משום דאם לא כן הוי ליה אבילות דפרהסיא ואין אבילות דפרהסיא נוהג בשבת, והכי משמע התם להדיא". ולפי הסברו של הש"ך יוצא, שגם לדעת הרמ"א מעיקר הדין אין האבל עולה לתורה כלל, ורק בשבת התיר להעלותו כי אי עלייתו לתורה יגרום ל"אבלות בפרהסיא".

אולם עדיין צריך להבין את גדר הדבר, שהרי אם נאמר שאין לאבל לעלות לתורה, בפשטות הדבר נובע מאיסור תלמוד תורה לאבל, ואם כך, מה ההבדל בין יום חול לשבת, וכשם שביום חול אסור לו לעלות לתורה, מן הדין לאסור עליו לעלות לתורה גם בשבת, ומדוע הטעם "אין אבלות בפרהסיא" מתיר לו את איסור תלמוד תורה, וצ"ע.

הרגיל לקבל עליה לתורה בקביעות - דינו בשבת שבתוך השבעה

ז. בפתחי תשובה (סי' שפד ס"ק ד) ציין לתמיהה נוספת של האחרונים על הגהת הרמ"א, וז"ל: "עי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שנב) שהאריך קצת מדוע השמיט הרמ"א הא דאיתא בהגהות מיימוניות בשם מהר"ם מרוטנבורג, דטוב שיצא מבית הכנסת קודם שיקראוהו לתורה [כפי הובאו דבריו הנ"ל לעיל **אות ד**]. ובסוף כתב, מכל מקום פשוט במקום דכהן רגיל לצאת מבית הכנסת כדי לקרוא ישראל במקומו, אם כן גם כשהוא אבל ליכא אבלות בפרהסיא כולי האי אם יוצא מבית הכנסת. ומכל מקום אם אינו יוצא וקוראים אותו אין בכך כלום". וכעין זה כתב בערוך השלחן (סימן ת סע' ט) "ורבינו הרמ"א שהשמיט זה, נראה דס"ל דלומר לו אינו כדאי דזה הוי פרהסיא, ולכן טוב שיצא מעצמו קודם קריאת התורה, אבל כשהתחילו לקרות לא יצא דמינכר טובא והוי כפרהסיא".

על פי דברי החתם סופר בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן קל) "בנדון לקרוא ללוי שהוא אבל בקריאת התורה בשבת כשאין לוי אחר", שאם אין לוי אחר "והוא רגיל לעלות בכל פעם, אינו צריך לצאת, שלא יהיה אבלות בפרהסיא [במה שהוא יוצא ואינו מקבל עליה], ויכול לעלות בתור לוי כהרגלו" [התשובה ניתנה במענה לשאלת ידידי רבי מתתיהו דייטש, רבה של רמת שלמה בירושלים]. המנחת יצחק חיזק את הוראתו בהסתמך על חידושו של מהר"ם בנעט, שאם אין לוי בבית הכנסת עדיף שהכהן יצא לפני קריאת התורה מבית הכנסת, מאשר יקבל שתי עליות, כי יש חשש ברכה לבטלה בברכה שמברך הכהן כאשר עולה לתורה במקום לוי. ואף שרוב הפוסקים דחו את חידושו של מהר"ם בענט ופסקו שהכהן עולה במקום לוי ומברך ללא חשש, אמנם בנדון דידן, שהלוי היחיד בבית הכנסת הוא אבֵל, עדיף שיעלה לתורה מאשר יצא ואז יעלה הכהן לתורה במקומו ולדעת המהר"ם בנעט יש בזה חשש ברכה לבטלה.

הדברים חזרו ונדפסו על ידי רבי מתתיהו דייטש, בספרו שו"ת נתיבות אדם (סימן עג) שהוסיף עוד סיבה להתיר ללוי אבֵל **המקבל עליה בשבת באופן קבוע** לעלות לתורה גם בימי השבעה, על פי דברי הקרבן נתנאל וערוך השלחן [הובאו לעיל **אות ב**] שהרגיל ללמוד כל יום ח"י פרקים משניות או מי שיש לו שיעור קבוע ללמוד גמרא ופוסקים, רשאי ללמוד אותם בשבת שבימי אבלו. ולכן: "הוא הדין בנידון דידן, דהיינו כיון

שיש לו קביעות לעלות לתורה כל שבת, אם כן מותר לו גם בזה השבת בימי אבלו לקיים קביעותו ולעלות לתורה, דמאי שנא ממי שיש לו קביעות לשיעור גמרא או סדר הפרשה עם פרש"י ז"ל, ולכאורה יש לצרף זה לסניף להיתר בשאלה דילן דיכול שפיא לעלות לתורה". והוא מסיים: "תבנא לדינא, מותר לאותו לוי שהוא אבל לעלות לתורה בשבת שבתוך ימי אבלו, כיון דהוקבע בכך לעלות כל שבת במקום לוי בבית כנסת זה, הוי ליה אבלות דפרהסיא, ואינו צריך לצאת לפני קריאת התורה".

יחד עם זאת, בספר ערוך השלחן (סי' ת סע ח) הביא את דברי השו"ע על רבינו תם שעלה לתורה בעצמו בשבת שבימי אבלותו כדי שלא לנהוג אבלות בפרהסיא, וכתב: "ואם יש ללמוד מרבנו תם על איש אחר צ"ע, דשאני רבנו תם דהיה גדול הדור וניכר לכל שזהו משום אבלות, ולא כן באחר אף שהוא גדול בתורה". ומשמע מדבריו שגם לאדם שיש קביעות בבית הכנסת לקבל כל שבוע עליה, אין לתת עליה בימי אבלו, ו"שאני רבנו תם דהיה גדול הדור וניכר לכל שזהו משום אבלות", וצ"ע.

וכן נקט הגרי"ש אלישיב למעשה (ציוני הלכה, אבילות עמ' שצט) שלא נהגו להלכה כדברי רבינו תם "משום שבעצם הדבר שאינו עולה לתורה אין זה מעשה אבלות, ומה שמבינים ממה שרגיל לעלות בכל שבת ועתה נמנע, אין זה נחשב פרהסיא". ונימק את הוראתו, כי "אבילות בפרהסיא" אינה אלא כשעושה "**מעשה אבלות**, כלבישת בגד קרוע או הליכה ללא נעליים, מה שאין כן **בהימנעות** מלבוא לבית הכנסת, אין זה **מעשה** אבלות. ומה שהכל מבינים שהימנעותו משום אבלות, אין זו אבלות בפרהסיא. ורק רבנו תם סבר שאבל הרגיל לעלות לתורה בכל שבת מותר לו לעלות בשבת שבתוך שבעת ימי האבלות, שאם ימנע מלעלות משום אבלות, הוי אבלות בפרהסיא, אך לא נהוג כמותו".

אך יתכן שדברי הגרי"ש נאמרו רק אם האבל רגיל לעלות לתורה **מעצמו**, אך אם **קראו לו לעלות לתורה**, ודאי שעליו לעלות שהרי אם ימנע מלעלות הרי זה "אבילות בפרהסיא".

אמנם מובא בשם רבי שלמה זלמן אויערבך (הליכות שלמה תפילה פי"ח סעיף יב) ש"בבית הכנסת שנוהגים בכל ליל שבת שהקהל מברכים את הרב או שאר אנשים כגון הגבאי וכדומה בברכת "שבת שלום", יש לנהוג כן גם אם הוא בתוך שבעת ימי האבלות". כי "נראה שעל ידי זה שנמנעים הו"ל **כאבלות בפרהסיא,** וכמו **שקוראים לעלות לתורה אדם כזה**, הוא הדין נמי דמותרים בשאלת שלום". ומבואר שהגרש"ז נקט להלכה שמותר לקרוא להעלות לתורה למי שאם לא יעשו כן, יתפרש הדבר כ"אבלות בפרהסיא".

וידידי רבי עובדיה יוסף טולידאנו, מחבר ספרי משיב משפט, סיפר לי שכאשר ישב זקנו הגר"ע יוסף שבעה על פטירת בנו רבי יעקב יוסף, עלה לתורה הן בשבת שבתוך השבעה, והן ביום חמישי שבו קמו מהשבעה. וכאשר נשאל על כך, ענה הגר"ע כי בשבת מאחר והוזמן לעלות לתורה, ורגיל הוא לעלות מידי שבת בשבתו, אם לא יעלה לתורה הרי זה "אבלות בפרהסיא". וביום חמישי שבו קמו מהשבעה, מאחר וכבר הוזמן לעלות לתורה, צירף דעת הסוברים שעצם ההזמנה מוציאה מהשבעה.

האם רשאי אבל לקרוא בתורה

ח. הרב אליעזר רוט, רב ומו"צ בבני ברק, דן בספרו תורת חיים וחסד (קריאת התורה סימן א) בשאלה: "כשבעל קורא הוא אבֵל תוך שבעה, ואין אחר שיודע לקרוא, האם האבל יקרא בתורה" [ובתוך דבריו דן גם בשאלה: "כשהמנין מצומצם והאבֵל משלים, האם יש חיוב לקרוא בתורה"].

בתחילת דבריו, הביא את דברי הרי"ץ גיאת הנ"ל [**אות ד**] שאם האבל כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא, אסור לו לעלות לתורה, וביאר שהטעם הוא "הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו". ולפי זה: "היינו טעמא דאסור, מפני שאפשר לישראל לקרות במקומו. ושמעינן דכשאי אפשר לישראל לקרות במקומו, דמותר לו לקרות. ובטעמא דמילתא, כתב הפרישה [לעיל **אות ד**] שהביא מהמהרש"ל שכתב, דאחר שהוא **חובת היום** אינו דומה לשונה בתורה. וחזינן דאף על פי, דאבל אסור בתלמוד תורה, מכל מקום בקריאת התורה, שפיר מצטרף למנין, **ושפיר קורא בתורה**".

ובהמשך דבריו הוסיף עוד טעם להיתר: "והנה יעו' בפתחי תשובה (יו"ד סי' ת ס"ק ה) שהביא משו"ת דת אש (סימן ו) דאם אירע לאבל **שבשבת** שבתוך ז' ימי אבלו הוא חיוב לעלות לתורה, כגון אם אשתו יולדת, מותר לעלות לתורה, שאם לא יעלה תהיה **אבלות בפרהסיא**, עי"ש. ולכאורה גם בנדון שאלתינו, אם **האבל הוא הבעל קורא** ואין אחד שיודע לקרוא, דומה למי שהוא חיוב לעלות לתורה, שאם לא יעלה תהיה אבלות דפרהסיא".

וכן נקט להלכה הגר"ע יוסף בספרו חזון עובדיה (ח"ב עמ' רכז) על פי דברי שו"ת מלמד להועיל (או"ח סי' יא) שמותר לבעל קורא קבוע לקרוא בתורה כמנהגו "שהרי אם לא יעשה כן, הוי **אבילות דפרהסיא בשבת**, וכן לא יעשה".

לסיכום:

[א] חיוב אבל קריאת התורה - שנוי במחלוקת המחבר והרמ"א. בדברי המחבר מפורש שאבל חייב בקריאת התורה, ונתבאר שזהו מ"כיון שהקריאה היא **מסדר היום**, אין בה משום איסור תלמוד תורה". ובדעת הרמ"א הדבר צ"ע. ונפקא מינה לנדון:

[ב] צירוף אבל להשלמת מנין לקריאת התורה.

למעשה פסק בתשובות והנהגות, שלענין **לשמוע הקריאה** רשאי האבל לשמוע את הקריאה, אבל לענין **להצטרף למנין לקריאת התורה, כדאי להחמיר** לחשוש שאבל פטור מקריאת התורה, וממילא אינו מצטרף להשלים לעשרה. וכל זה רק **לכתחילה**, אבל מעיקר הדין יש לסמוך על הצד שהאבל חייב בקריאת התורה, ולצרפו למנין לקריאתה התורה.

אך הציץ אליעזר בספרו שו"ת אבן יעקב והגר"ע יוסף נקטו שאבל **מצטרף למנין** קריאת התורה, שכן בכלל **חובת היום היא**.

[ג] אבל בעליה לתורה - השו"ע הכריע שאין לאבל לעלות לתורה בשום פנים ואופן, בין בימי החול ובין בשבת. אך אם קראו לו [בטעות] לתורה, בחול לא יעלה, ובשבת יעלה שאם ימנע את עצמו מזה זוהי "אבלות בפרהסיא" שנאסרה בשבת.

[ד] כהן או לוי הרגילים לקבל עליה לתורה בקביעות - נקטו הפוסקים [מנחת יצחק, נתיבות אדם] שרשאים לעלות לתורה בשבת, שאם לא כן זו "אבלות בפרהסיא". וכן כתב הגר"ע יוסף (חזון עובדיה ח"ג עמ' רלא). אך לדעת ערוך השלחן נראה שלא יעלו, וכן הורה הגרי"ש אלישיב.

[ה] קריאת בתורה על ידי אבל הרגיל לקרוא בתורה - כתבו הגר"ע יוסף ובספר תורת חיים וחסד, שרשאי לקרוא.

* * *

ואמנם בדברים שנתבארו לעיל עדיין לא נתברר די הצורך ההבדל המבואר בדעת הרמ"א בין קריאת התורה **בשבת** לקריאת התורה **בימי שני וחמישי:** ראשית, במה שהתיר לאבל לצאת לבית הכנסת רק בשבת, ושנית, במה שכתב שאם אין כהן בבית הכנסת, רשאי הכהן האבל לעלות לתורה רק בשבת.

להבנת הענין, נעיין ביסודות חיוב קריאת התורה בשבת ובימי שני וחמישי, כדלהלן.

גדר חיוב קריאת התורה בשבת ובימי שני וחמישי

ט. במסכת בבא קמא (פב, א) מובא, כי אחת מעשר התקנות שתיקן עזרא הסופר היתה "שקורין במנחה בשבת, וקורין בשני וחמישי". הקשתה על כך הגמרא: "והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא (שמות טו, כב) וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיהו נה, א) הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו **נביאים שביניהם** ותיקנו להם שיהו קורין **בשבת**, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין **בשני,** ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין **בחמישי**, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה". ומבואר איפוא, כי התקנה לקרוא בתורה בשבת במנחה ובימי שני וחמישי היתה כבר מזמנו של משה רבנו, שנים רבות לפני עזרא. ותירצה הגמרא, שתקנת עזרא היתה שיהיו קוראים בשני וחמישי ושבת שלושה בני אדם, ושלא יקראו בכל פעם פחות מעשרה פסוקים.

ברם הרי"ף במסכת מגילה (יג, א בדפי הרי"ף) כתב, וז"ל: "ירושלמי (מגילה פ"ד ה"א) משה תיקן [לישראל שיהיו קוראים בתורה] בראשי חדשים ושבת וימים טובים וחול המועד, ועזרא תיקן בשני וחמישי ובמנחה". ואמנם המג"א (או"ח סימן קלה ס"ק א) הקשה על פשטות משמעות דברי הרי"ף, שעזרא תיקן את עיקר קריאת התורה בשני וחמישי ושבת במנחה, מהמפורש בגמרא בבבא קמא שהתקנה היתה כבר מזמנו של משה רבנו, וכתב ליישב: "והא דכתב הרי"ף שעזרא תיקן בשני וחמישי, היינו מנין הקרואים, כדאיתא בגמרא [בבא קמא שם] ואם כן משה תיקן מנין הקרואים בשבת וביום טוב וראש חודש וחול המועד, וכן משמע ברמב"ם".

וכוונתו לדברי הרמב"ם בהלכות תפילה (פרק יב הלכה א) שכתב: "משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא **שמיעת תורה**. ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות, וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים". ומשמע מדברי הרמב"ם, שעיקר תקנת הקריאה בתורה בשני וחמישי היתה של משה רבנו ולא של עזרא [ועזרא רק תיקן שיעלו לתורה בקריאה זו שלושה בני אדם, ושלא יקראו בכל פעם פחות מעשרה פסוקים]. ולמד מכך המג"א, שמסתמא כן היא גם דעת הרי"ף.

תקנת הקריאה בשבת מדין "שמיעת התורה" ובשני וחמישי מדין "לימוד התורה"

י. והנה דברי הרמב"ם במה שכתב שהתקנה לקרוא בתורה בשני וחמישי היא כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא "שמיעת התורה" טעונים ביאור, מהו גדר זה של הקריאה משום "**שמיעת התורה**", וצ"ע.

כמו כן המעיין בהגהות רבי עקיבא אייגר על גליון השו"ע (שם) יראה שציין על דברי המג"א את לשון הרי"ף על פי הירושלמי. ומשמע שכוונתו לקיים את דברי הרי"ף כפשטותם, והיינו שיש לפנינו שתי תקנות נפרדות לקריאת התורה:

[א] על ידי משה רבנו - לקרוא בתורה מידי שבת.

[ב] על ידי עזרא - לקרוא בתורה בימי שני וחמישי ובשבת במנחה.

ואולי לדעת רעק"א, סבר הרי"ף שנחלקו הבבלי והירושלמי מי תיקן את קריאת התורה בשני וחמישי, לדעת הבבלי התקנה היתה מימות משה רבנו, ואילו לדעת הירושלמי עזרא תיקן זאת. והכריע הרי"ף כדעת הירושלמי.

ורציתי לחדש שטעמן של תקנות אלו חלוק במהותן: תקנת משה רבנו היתה מדין "**שמיעת התורה**", ולא מדין "לימוד תורה". שכן מטרת התקנה היתה "לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה וכו' כדי להשלימה לָעָם מצוות וחוקים" (משנה ברורה סי' קלה ס"ק ח בשם האור זרוע). ומתבאר שעיקר מטרת התקנה היה כדי שישמעו את הקריאה, על מנת להשלים את סדר קריאת התורה.

ואילו תקנת עזרא היתה מדין "**לימוד התורה**", וכמובא בגמרא שהטעם לתקנה היה שלא ישהו שלשה ימים בלא תורה.

* * *

יא. אם כנים הדברים, הרי שלפנינו דרך חדשה לבאר את דעת הרמ"א שהבדיל בין קריאת התורה בשבת לקריאת התורה בימי שני וחמישי, כמבואר בדבריו שהתיר לאבל לצאת לבית הכנסת רק בשבת, ובמה שכתב שאם אין כהן בבית הכנסת, רשאי הכהן האבל לעלות לתורה רק בשבת.

ולפי האמור יש לומר שהרמ"א סבר כי טעם האיסור לאבל לעלות לתורה הוא מדין תלמוד תורה שהאבל נאסר בו, וכפי שנתבאר לעיל [**אות ה**] בדברי הפרישה והגרי"ד, שבעצם **שמיעת** הקריאה בתורה שהיא **חלק מסדר היום**, אין **כל איסור לאבל**, מפני שיסוד איסור תלמוד תורה לאבל הוא משום דפקודי ה' ישרים משמחי לב "וכל שרגיל לעשות מידי יום אינו משמח את הלב כל כך". ורק **לעלות לתורה** נאסר על האבל, בגלל **האיסור המיוחד לאבל ללמד תורה לאחרים**.

ומאחר ונתבאר שקריאת התורה בשבת וקריאת התורה בשני וחמישי חלוקות ביסודן, מקום גדול יש לחלק בדינו של האבל, שלדעת הרמ"א רשאי לצאת לבית הכנסת רק בשבת, כי בקריאת התורה של שבת שיסודה מדין "שמיעה" אין האבל נאסר, שהרי בשמיעה אין איסור תלמוד תורה. מה שאין כן בקריאת התורה בשני וחמישי, שהיא מדין "לימוד תורה", ודאי אין היתר לאבל להשתתף בה, ככל דין תלמוד תורה שאבל נאסר בו.

ומתורצת תמיהת הב"ח על הרמ"א, מדוע השיג הרמ"א רק על דברי השו"ע בדין קריאת התורה **בשבת** [בסימן ת] וכתב שאם אין כהן בבית הכנסת, רשאי הכהן האבל לעלות לתורה, ולא השיג על דבריו בעיקר דין קריאת התורה לאבל [בסימן שפד] שלדעת השו"ע אין הכהן האבל עולה לתורה. שכן אמנם הסכים הרמ"א לדעת מרן השו"ע **שביום חול** אין הכהן האבל עולה לתורה, משום שהקריאה בתורה היא מדין "לימוד תורה", האסורה על האבל. ורק בדין קריאת התורה בשבת, שעניינה "שמיעת התורה", סבר הרמ"א שאין איסור לאבל לעלות בתורה, שהרי האבל אסור רק בתלמוד תורה ולא בשמיעת התורה.

וכן מתורצת תמיהת החתם סופר והאחרונים על הרמ"א, שהשמיט את דברי הגהות מיימוניות בשם מהר"ם מרוטנבורג, שטוב שיצא האבל מבית הכנסת קודם שיקראוהו לתורה, שהרי לפי המבואר, בשבת - קריאת התורה הוא מדין "שמיעת התורה", שאין בזה איסור לאבל, וברור שאינו צריך לצאת מבית הכנסת אלא להמשיך ולשהות **ולשמוע** את קריאת התורה [כל עוד אין זה מדין תלמוד תורה, שאבל אסור בו].

* * *

ולפי חידוש זה יוצא, שבקריאת התורה בשני וחמישי, אין האבל רשאי לעלות בתורה, ולא לקרוא בתורה, וגם אינו מצטרף להשלים מנין לקריאת התורה, משום שהוא מופקע מחיוב הקריאה שעניינו "לימוד תורה", שאבל אסור בו.

מה שאין בקריאת התורה בשבת, שבה שפיר רשאי האבל לעלות בתורה, וגם לקרוא בתורה, ואף להצטרף להשלים מנין לקריאת התורה, מכיון שגדר החיוב בקריאת התורה בשבת הוא משום "שמיעת התורה", שאבל מותר בה, כיון שהיא חלק מסדר היום.